

ПРОБЛЕМА ОСОБИСТІСНОГО БУТТЯ ЛЮДИНИ У ПРАЦЯХ ПРЕДСТАВНИКІВ РЕЛІГІЙНОЇ ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДУМКИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація

У статті позначається проблема розвитку вітчизняної релігійної філософсько-психологічної думки ХІХ –початку ХХ століття. На основі аналізу деяких філософсько-психологічних робіт реконструюється у визначених аспектах релігійно-філософська психологічна думка на Україні ХІХ –початку ХХ століття. Виділяються основні когнітивні настановлення вчених відносно особистості, її буття, цінностей, проблеми волі і її свободи.

Ключові слова: релігія, духовність, моральність, дух, душа, особистість, воля.

Аннотация

В статье обозначается проблема развития отечественной религиозной философско-психологической мысли ХІХ –начала ХХ столетия. На основе анализа некоторых философско-психологических работ реконструируется в определенных аспектах религиозно-философская психологическая мысль на Украине в ХІХ –начале ХХ столетия. Выделяются основные когнитивные установки ученых относительно личности, ее бытия, ценностей, проблем воли и ее свободы.

Ключевые слова: религия, духовность, нравственность, дух, душа, личность, воля.

Актуальність. Проблема особистісного буття людини є однією з найбільш актуальних і фундаментальних проблем філософського і психологічного знання. Значні соціально-економічні, політичні та науково-технічні перетворення, що характеризують нинішню епоху, подальше утвердження демократії з її системою цінностей, визначна роль у ній людської особистості – з одного боку, глибока криза у світі, що супроводжується поглибленням дегуманізації, відчуження людини, - з іншого, зробили “людську проблему” особливо злободенною.

Власне, вона не переставала бути такою ніколи. Різні ступені духовного розвитку світової цивілізації, найвищі духовні досягнення окремих періодів не можна зрозуміти без проникнення в духовний смисл епохи, в якій живе і творить конкретна людина. Для адекватного тлумачення історичного процесу не досить знати голі прагматичні факти, які є лише його зовнішньою оболонкою, а треба проникнути у їх духовну причину, у духовний смисл тієї чи іншої доби. Духовний смисл епохи, як і всієї історії людства, не можна зрозуміти поза людиною, яка є предметом всіх історичних розвитків. Історія духовного життя людини стоїть могутнім мотивом поза загальними історичними розвитками, духовний тип людини, вимоги, які вона ставить до життя, творчий чин, який виростає з її внутрішнього наказу, є причиною всіх великих історичних змін. Бо духовне життя людини – це саме і мірвання ідей, що живуть у свідомості одиниці чи громадянства до пливу життя. Це контроль перебігів життя, визначування своїх становищ до його потреб і кінечностей. Це конструкція відірваних явищ, які тиснуться з зовнішнього світу до людської

свідомості, в одну систему доцільностей, вищу понад химерні уклади сил, які витворює хвилина.

Оскільки минуле допомагає краще зрозуміти й оцінити сучасне, то для української історії духовної культури важливе глибоке розуміння головних тенденцій в історичній еволюції гуманістичних ідей взагалі, а проблеми людини, її особистості – зокрема. Погляд у минуле цієї філософсько-психологічної проблеми допомагає глибше зрозуміти сутність української духовної культури, становлення, утвердження й еволюцію у ній антропологічної проблеми, яка відображає історичні метаморфози суспільної свідомості.

Інтерес до проблеми особистості в сучасній суспільно-політичній, філософській і психологічній думці зумовлений також вимогами становлення і формування суверенної української держави, яка підкреслює свій гуманістичний характер, заявляє про своє прагнення розширити реальні можливості для всебічного, гармонійного розвитку особистості, виховати нового громадянина України, свідомого почуття високого громадянського обов'язку і людської гідності. Пізнати ж сучасну людину, її особистість в усій складності її духовного ества неможливо без з'ясування всіх труднощів того шляху, який вона пройшла у своєму історичному розвитку, без осягнення людини в часі. Прослідкувати цей шлях значною мірою допомагає метод реконструкції, з допомогою якого можливо відобразити становище людини в світі, її потреби, зрілість її особистісних та соціальних характеристик.

Варто зауважити, що інтерес до проблем особистості та різних аспектів її життєдіяльності незмірно зростає у переломні моменти історії суспільства, коли досягає найвищої точки протистояння соціально нового, прогресивного і старого, реакційного. Кардинальні зміни в соціально-економічному житті суспільства, у системі його відносин і зв'язків викликають суттєві зрушення в розвитку особистості. Змінюються виконувані нею соціальні функції, певною мірою змінюється увесь хід її думок і почуттів, самооцінка, інтелектуально-моральні і соціальні якості. Філософська думка як “духовна квінтесенція свого часу” обов'язково так чи інакше відображає ці зміни. Свідомо чи спонтанно вона схоплює й фіксує найважливіші перетворення, що відбуваються в особистості, її життєдіяльності, у суспільних відносинах, відображає досягнутий рівень життя суспільства.

Соціальна нестабільність, котра стимулювала розвиток вітчизняної релігійної філософсько-психологічної думки, у кінцевому рахунку мала фатальні наслідки як для суспільства в цілому так і для його окремих інститутів. Історія вітчизняної психології є, мабуть, найбільш яскравим прикладом руйнівних наслідків зміни суспільного ладу для її розвитку. Уряд, який прийшов до влади в результаті революції 1917 року, прийняв ряд заходів, котрі використали цей релігійно-філософський напрям із вітчизняного науково-психологічного простору.

Сучасна ситуація деідеологізації вітчизняної науки стимулює рефлексію її теоретичних основ і історію розвитку. Розширюються можливості розуміння закономірностей становлення різних галузей гуманітарного і природничо-наукового знання. Відповідні історико-наукові дослідження дозволяють сформулювати більш адекватне уявлення про витоки існуючої системи знання і думки, конкретизувати дослідження з психології.

Особливо важливими уявляються перспективи, котрі відкриваються для історії вітчизняної психологічної думки, яка зазнала в минулому столітті значний ідеологічний вплив. Одним з результатів цього впливу стало виключення з психології понять “душа” та “духовність”, забуття спадщини української духовної психології. У сучасній вітчизняній психологічній науці починається відтворення духовної психології. Значну роботу в цьому напрямі проводять такі українські вчені з історії психології як О.Т. Губко, І.В. Данилюк, В.М. Летцев, В.В. Рибалка, Ю.Т. Рождественський, М-Л.А. Чепан та ін.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі робіт представників релігійної філософсько-психологічної думки ХІХ –початку ХХ століття.

Методи дослідження. Для вирішення поставленої мети дослідження використовувався історичний підхід, який дає змогу дослідити виникнення, формування і розвиток процесів і подій у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків, закономірностей та суперечностей. Основним методом дослідження виступив метод історико-психологічної реконструкції.

На сьогодні, із всіх проблем, з котрими стикається людина в ході історії людства, ймовірно, найбільш заплутаною є загадка самої людської природи. Не зважаючи на різні напрями, де відбувались пошуки, існування великої кількості різних концепцій не дозволяють надати вичерпну відповідь на вказану проблему. Суттєва складність полягає в тому, що між ними дуже багато відмінностей. Оригінальний підхід щодо дослідження сутності людини і її особистісного буття склався у релігійній філософсько-психологічній думці ХІХ –початку ХХ століття, презентований такими видатними вченими, як О.М. Новицькій, І.М. Скворцев, С.С. Гогоцький, В.В. Зеньковський, М.О. Лосський, О.Ф. Лосєв та ін.

Так, як перші викладачі психології в українських університетах у ХІХ столітті були випускниками духовних академій, саме християнсько-антропологічне тлумачення особистості виходить на перший план. Християнська теорія особистості є унікальною. Містить глибокий філософсько-теологічний зміст, докладне уявлення про структуру і періодизацію розвитку, принципи виховання особистості, її духовного розвитку і життя. Дане тлумачення особистості виникає саме у православній філософії, у надрах християнської антропології, у чому безумовно відбився факт феноменального і тривалого піднесення Церквою людської душі, психіки, особистості.

Спираючись на вічні і абсолютні істини, духовно-моральна психологія піднімала і розвивала такі проблеми, значимість яких не втрачена і на сьогодні – проблеми духу, свободи волі, особистості. Походження людини, її місце у світотворенні, її ставлення до Бога, доля і сенс людського існування – всі ці питання виступали предметом осмислення в духовно-моральній психології. Центром уваги цього напрямку у вітчизняній психології на рубежі ХІХ –початку ХХ століть був пошук сенсу і значення християнських ідей для окремої людини і суспільства в цілому.

Перший викладач психології Київського імператорського університету Св. Володимира О.М. Новицькій головною рисою особистості вважав розум. О.М. Новицькій у своїх публікаціях та на лекціях наголошував, що для розуміння сутності психічних явищ, їх походження, пояснення причин необхідно набувати знання, розвивати свій розум. Саме розум він вважав вищою пізнавальною здатністю, що звернена до ідеального світоспоглядання [8].

Здатність вірити, за І.М. Скворцевим, зводить людину до вищої сходинки розвитку. Віра виступає тією особливістю, яка є притаманною лише людині і творить її особистість. Філософія, за концептуальними підходам І.М. Скворцева, не суперечить вірі, вона спирається на віру і прагне через аналіз розумової природи людського духу відкрити закладені в ній основні елементи істини, виклавши їх у ясних і точних поняттях. Отже, істинне значення філософії, з погляду І.М. Скворцева, полягає в її посередництві між розумом і християнською вірою [8].

У моральному богослов'ї на перший план виступали проблеми особистості і свобода волі. Проблема волі досить активно обговорювалась у другій половині ХІХ століття на сторінках як світських, так і богословських періодичних видань. О.М. Новицькій вважав, що “діяльність волі, з одного боку, відбувається з вільного вибору, а з іншого боку – довільно виникає з характеру людини, причому зовнішні впливи лише сприяють вибору, більш або менш визначаючи волю. Зазвичай від нашого вибору або рішучості залежить лише початок будь-яких дій, а всі будь-які дії самі собою виникають із дії, так як визначає ці дії природне розташування і характер діючої особи під впливом зовнішніх обставин” [10, с. 396-397].

Власний характер свободи вибору, за О.М. Новицьким, полягає у здатності волі визначати саму себе, або починати будь-яку дію від самої себе. Воля сама по собі звернена із своєї всезагальності або байдужості у будь-який визначений прояв. Причому вибір, на думку професора, не є суттєвим проявом свободи, тому, що воля іноді має лише один предмет, і тоді немає з чого обирати, хоча свобода вибору повинна бути завжди. Суттєвим же проявом свободи волі Орест Маркович Новицькій називає здатність особистості до припущення і рішучості [10].

Свободу волі особистості І.М. Скворцев вважає вродженою особливістю. Професор богослов'я зауважує, що “свободний початок наш може

поєднуватись в нас або з вогнем пристрастей або з чистим полум'ям любові до Бога; але власне воно є ні тим ні іншим: у нас завжди є можливість ставити себе в середину між двома протилежностями і поєднувати волю свою з тією або іншою” [13, с. 4]

За визначенням ординарного професора філософії Київського університету С.С. Гогоцького, воля уявляється, з одного боку, відповідністю особистості вимогам християнської моральності, а з іншого – сімейним і громадянським нормам поведінки [8].

Свободна воля М.О. Лосським, визначалась як результат розвитку “бажаних проявів”. Виходячи з цього розуміння, ставилось завдання визначити початкові і найбільш глибокі суб'єктивні основи моральних властивостей людини, підвести до межі, за якою починається віра в Бога як носія вічного блага. М.О. Лосським підкреслювалось, що душа повинна вільно розвиватись незалежно від матеріальних умов життя людини [6].

Особистість людини, за В.В. Зеньковським, не розвивається з самої себе, а у своїх вищих і творчих силах, на думку ученого, пов'язана зі світом цінностей, надіндивідуальних, надемпіричних [4]. Не дивлячись на те, що особистість завжди є своєрідною і неповторною у своїх індивідуальних проявах, а особливості її своєрідності лежать у самій глибині особистості, в її ядрі, але все ж таки особистість стає “сама собою”, “знаходить себе” лише у живому дієвому взаємодіюванні з людьми, зі світом цінностей. Тому особистість і метафізично, і етично входить в систему світу, підкорена його законам, пов'язана з вищими початками, котрі стоять над світом, а не є замкненою у собі [там само, с. 15]. “У православної свідомості сутність розуміння людини полягає у глибокому усвідомленні її цінності; сферою цінностей твориться і живиться особистість” [там само, с. 29, 44].

Основною особистісною характеристикою людини В.В. Зеньковський вважав її самосвідомість не в тому лише сенсі, що людина бачить себе, але й і в тому, що вона відкриває в собі глибину, котру не можливо дослідити, знаходить у собі цілий світ. Самосвідомість має своїм об'єктом саме цю глибину і невичерпність життя у середині людини і тому самосвідомість є у той же час усвідомленням своєї єдності, свого “Я”, своєї своєрідності і відокремленості [там само, с. 46]. Вчений вважав, що поняття “духовності” є ширшим за поняття “самосвідомості”, але констатуючим моментом духовності є самосвідомість і початок [4].

Духовний початок як “особистісне буття” є творча сила, що “пронизує життя людини і визначає її нову якість” [там само]. В.В. Зеньковський писав: “Духовність загадково поєднується зі тварністю людини, вона є осереддя, живою серцевиною, істиний центр, основа індивідуальності людини, метафізичне її ядро” [там само, с. 50].

Зупиняючись на питаннях виховання дитини, В.В. Зеньковський підкреслював, що метою виховання є не адаптація дитини до життя, а розвиток у ній “сил добра, забезпечення зв'язку між добром і свободою”, оскільки

пристосування (функціональне, соціальне тощо) до життя має чисто інструментальний характер. Добро в душі не народжується ні від фізичного здоров'я, ні від хороших соціальних навичок, і навіть не від розвитку творчих сил; воно світить душі не залежно від усього цього. У вихованні необхідно вести дитину, допомагати їй досягти сили особистості [там само, с. 37, 154].

Розглядаючи проблему індивідуальності, В.В. Зеньковський відмічав, що вона проявляється в моральному, естетичному і релігійному досвіді особистості. Вчений розглядав індивідуальність у нерозкладному синтезі індивідуального і загального, неповторного і повторного, розумів її “не просто як суму особливостей, що склалась”, а як “живу творчу силу”, котра визначає психічний розвиток особистості. Стосовно проблем виховання, це проявляється в тому, що педагог не просто бере до уваги індивідуальні відмінності дітей, а свідомо “втручається в той таємничий процес психічного розвитку, завдяки котрому розкривається індивідуальність” [там само, с. 195].

Отже, православне розуміння особистості у В.В.Зенковського має свою особливу специфіку, доторкання до якої потребує надзвичайної обережності і поваги. Вчений переконаний, що “залучення ідей християнської антропології до розуміння життя душі та внутрішньої діалектики її шукань необхідно зовсім не для одного лише релігійного або навіть морального виховання – воно потрібно в цілому для педагогіки. Якщо вважати, що в людині усе “особистісно”, тобто усе пов'язано з центром душі, з її внутрішнім світом, то це означає, що ідеї християнської антропології або повинні бути пов'язані з усіма процесами душі або взагалі мають бути відкинуті. Неможливо будь-яке часткове й обмежене використання релігійного вчення про людину – тут необхідно більш рішуче прийняття або неприйняття релігійного підходу до душі. З нашої точки зору, основна причина сучасної педагогічної кризи в тому і полягає, що педагогічна думка відірвалася від християнської антропології, що услід за іншими сферами культури педагогіка стала на шлях секуляризму, відділення себе від віри, від Церкви. Подолання педагогічного натуралізму, повернення до обґрунтування педагогіки у цілісному християнському світогляді, залучення ідей християнської антропології до висвітлення основних проблем педагогіки, в тому числі і проблем виховання особистості – і є те основне завдання, у розв'язанні якого лежить ключ до плідної творчості у сфері виховання” [4, с. 224].

М.О. Лосський, як представник християнського філософсько-психологічного напрямку кінця ХІХ століття пов'язував уявлення про розвиток людини зі здатністю сприймати єдність світу з свідомим ставленням до нього, розумінням природи цієї єдності: “Субстанційний діяч – завжди реальна, у всякому разі потенційна особистість. Діяч стає реальною особистістю тоді, коли він є достатньо розвиненим, щоб розуміти абсолютні цінності... і бачити свій обов'язок у досягненні їх у своїй поведінці” [7, с. 294]. Під абсолютними цінностями М.О. Лосський розумів єдність буття: “Всеохоплююча абсолютна цінність – це абсолютна повнота життя. Вона може бути досягнута діячами за

допомогою взаємного доповнення один одного, їх участі в житті один одного, розуміння цілей один одного за допомогою любові, інтуїції, стримання від взаємної ворожнечі, котра обмежує і збіднює життя. Таке одностаїнне життя означає конкретну консубстанційність” [там само, с. 295].

Вчений зауважує, що “особистість, котра здійснює в Царстві Божому свою індивідуальну нормативну ідею (особисту любов – О.М.), є індивідуальна абсолютна цінність, неповторна і незамінна. Коли особистість знаходиться у стані падіння поза Царства Божого, вона здійснює життя, сповнене недоліків, реалізуючи свою ідею викривлено. Однак і в самому своєму падінні вона залишається своєрідною; крізь самі недоліки її просвічує її незамінна і цінна унікальність” [6, с. 185].

М.О. Лосський до області духовного відносив всю ту непросторову сторону буття, котра має абсолютну цінність. Такими, наприклад, є діяльності, в яких здійснюється святість, моральне добро, пошук і відкриття істини, художня творчість, а також пов’язані з усіма цими переживаннями піднесенні почуття. До області духу М.О. Лосський відносив відповідні ідеї і всі ті ідеальні основи світу, котрі слугують умовою можливості вказаних діяльностей, наприклад, субстанційність діячів, формальна будова світу, що виражена в математичних ідеях і т.п. Духовні початки пронизують весь світ і слугують його основою у всіх областях [7].

Ціллю життя особистості, за О.Ф. Лосєвим, є “поступове досягнення добра і краси, поступове наближення до ідеалу...”. Він відмічає, що “ціллю особистості є не пізнання добра, а наближення до нього, не бути досконалою, а прагнути до досконалості, не осягнути істину, а осягати її. Адже якщо ми досягнемо всіляких можливих ідеалів, то вони перестануть бути ідеалами; якщо ми про все дізнаємось і перевідчуємо усі насолоди, то наше життя припиниться, бо для життя потрібен рух. І в цьому безкінечному наближенні до щастя і істини – увесь наш сенс” [5, с. 71-72].

Висновки. Таким чином, завдяки християнсько-антропологічному напрямку релігійна філософсько-психологічна думка, що розвивалась на його основах, дозволяє презентувати вітчизняну психологію ХІХ –початку ХХ століття. Релігійні філософсько-психологічні концепції апелюють до реальної людини, до її розуму, духовно-морального потенціалу, акцентують увагу на проблемі розвитку і духовно-моральному удосконаленні особистості.

Проблема особистості була тісним чином пов’язана з проблемами виховання і навчання, котрі розглядались як головні фактори розвитку. З’являються ідеї, що особистість твориться у процесі життя і діяльності під впливом оточуючих умов і суспільства. Під розвитком особистості у зазначений період розумілось, головним чином, розвиток її пізнавальних здатностей і розуму.

Багатий досвід свято-духовної традиції є важливою джерелознавчою базою для вирішення проблеми особистості в сучасній психології. Він дозволяє підходити до вирішення проблеми комплексно, і вводить у сучасний

концептуальний термінологічний апарат духовно-моральну компоненту особистості в якості самостійного об'єкта психологічного дослідження.

Разом з тим, як показує проведений теоретичний аналіз, духовно-моральна проблематика була загальною для представників всіх напрямів вітчизняної психологічної думки на межі ХІХ –початку ХХ століття, хоча в деяких випадках отримала в них різне трактування.

На сьогодні, можна констатувати, що інтерес психологів-вчених і практиків до релігійної філософсько-психологічної думки ХІХ –початку ХХ століття після зняття ідеологічного контролю над наукою свідчить про значний евристичний потенціал цього напрямку для теорії і практики психології.

Список використаних джерел

1. Братусь Б.С. Двойное бытие души и возможность христианской психологии / Б.С. Братусь // Вопросы психологии. – М.: Наука, 1998. № 4. – С. 71 – 78.
2. Веселова Е.К. Психологическая деонтология: мировоззрение и нравственность личности / Е.К. Веселова. – СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского университета, 2002. – 316 с.
3. Зеньковский В.В. Основы христианской философии / В.В. Зеньковский. – М.: Изд-во Святогорского Братства, 1992. – 268 с.
4. Зеньковский В.В. Проблемы воспитания в свете христианской антропологии. – М.: Изд-во Свято-Владимирского Братства, 1993. – 224 с.
5. Лосев А.Ф. Русская философия / Философия. Мифология. Культура / А.Ф. Лосев. – М.: Политиздат, 1991. – 525 с. – (Серия Мыслители ХХ века).
6. Лосский Н.О. Условия абсолютного добра: Основы этики; Характер русского народа / Н.О. Лосский. – М.: Политиздат, 1991. – 368 с. – (Библиотека этической мысли).
7. Лосский Н.О. История русской философии; [пер. с англ.]. / Н.О. Лосский . – М.: Советский писатель, 1991. – 480 с.
8. Нариси історії Київського національного університету Тараса Шевченка / ред. В.В. Різун, М.С. Тимошик, А.Є. Конверський та ін. – К.: Наша культура і наука, 2004. – 440 с.
9. Мельник О.А. Особливості методів та стратегій історико-психологічного дослідження / О.А. Мельник // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; редкол. В.І. Судаков [та ін.]. – К.: Логос, 2011. – С. 92 – 99
10. Новицкий О.М. Руководство к опытной психологии / Составленное Ор. Проф. Университета Св. Владимира Орестом Новицким. – К.: В Университетской Типографии, 1840. – 488 с.
11. Рибалка В.В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці: Навчальний посібник / В.В. Рибалка. – Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2009. – 575 с.
12. Рождественський Ю.Т. Психологія в Україні ХVІІ –поч. ХІХ століття (спроба реконструкції та систематизації академічної спадщини): монографія / Ю.Т. Рождественський. – Умань: П.П. Жовтий, 2011. – 252 с.
13. Скворцев И. М. Записки по нравственной философии / И.М. Скворцев. – К.: В типографии Губернского Управления, 1869. – 83 с.

Summary

The article indicated the problem of development of Russian religious philosophical and psychological thought the nineteenth and early twentieth century. Based on the analysis of some

philosophical and psychological work in the reconstruction of certain aspects of religious and philosophical psychological thought in Ukraine in the nineteenth and early twentieth century. Outlines key cognitive scientists set about the identity, her life, values, the problem of will and liberty.

Keywords: religion, spirituality, morality, spirit, soul, personality, will.

УДК 159. 928

Мельник М. О.

ПРОБЛЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНOSTІ В КОНТЕКСТІ ПОБУДОВИ РОЗВИВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація

Стаття присвячена ролі освітнього середовища в становленні інтелектуально обдарованої особистості. Аналізуються специфічні ознаки дитячої обдарованості та характеристики освітнього середовища для обдарованих.

Ключові слова: інтелектуальна обдарованість, освітнє середовище, розвиток обдарованості, компетентність.

Аннотация

Статья посвящена роли образовательной среды в становлении интеллектуально одаренной личности. Анализируются специфические признаки детской одаренности и характеристики образовательной среды для одаренных.

Ключевые слова: интеллектуальная одаренность, образовательная среда, развитие одаренности, компетентность.

Постановка проблеми. Забезпечення умов для повноцінної реалізації інтелектуального та творчого потенціалу особистості, повного розкриття всіх сфер психіки та здібностей обдарованого індивіда становить одне з головних завдань освітньої системи взагалі, і один з пріоритетних напрямків у роботі з обдарованими дітьми та молоддю, зокрема. Ефективне виконання цього завдання, з одного боку, потребує ґрунтовного аналізу проблеми освітнього середовища як чинника становлення обдарованої особистості, його ролі у навчанні, розвитку та соціалізації підростаючого покоління. А, з іншого боку, організація освіти та освітнього середовища для цієї категорії учнів неможливі без урахування специфіки феномену обдарованості, психологічних механізмів становлення обдарованої особистості, чіткого розуміння того чим відрізняється обдарована дитина від інших, а також від відповідності освітніх програм потребам і можливостям цієї категорії дітей.

Аналізуючи роль освітнього середовища школи, О.І.Щебланова зазначає [11, с.24], що традиційне директивне навчання, яке панує сьогодні в більшості країн, є гальмівним фактором в становленні обдарованої особистості, оскільки виходить із закономірностей навчання, а не з індивідуальності учня. Відносно обдарованих дітей, зазвичай, прийнято розширювати, прискорювати, поглиблювати та ускладнювати навчальні предмети, однак, інформаційний